

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תוקף מנהגי יום טוב שני של גלויות

(נ"ב א') אמר ליה רב ספרא לרבי אבא: כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא (יודעים מתי נקבע ראש חודש), ביישוב לא עבידנא (מלאכה ביום טוב שני, הואיל ונהגו בו איסור, לא אשנה לעיניהם את המנהג), מפני שינוי המחלוקת. במדבר מאי?

אמר ליה: הכי אמר רבי אמי, ביישוב אסור, במדבר מותר (לעשות מלאכה).

רב נתן בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא, ביו"ט שני של עצרת (חג השבועות).

שמתייה רב יוסף.

אמר ליה אביי: ולנגדיה מר נגידי (מלקות, במקום לנדותו). אמר ליה עדיפא עבדי ליה (עונש חמור יותר), דבמערבא מימנו (עומדים למניין) אנגידא דבר בי רב, ולא מימנו אשמתא (דשמתא חמורה, וחוששים לכבוד התורה).

איכא דאמרי: נגדיה (הלכה) רב יוסף.

אמר ליה אביי: נשמתייה מר, דרב ושמואל דאמרי תרויהו: מנדין על שני ימים טובים של גלויות. אמר ליה: הני מילי איניש דעלמא, הכא צורבא מרבנן הוא, דטבא ליה עבדי, דבמערבא מימנו אנגדתא דבר בי רב, ולא מימנו אשמתא.

שיטות הראשונים

בן ארץ ישראל שהגיע לחו"ל: כתב בארחות חיים, בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני ביישוב, אפילו דעתו לחזור. וכתבו תוספות, שאסור אפילו בצנעא. דלא אפשר למלאכה בצינעא כמו שאר דברים. ופסק השו"ע¹ כארחות חיים.

המחלל יום טוב שני: פסקו רמב"ם ורי"ז, כלישנא בתרא, שאם עשה מלאכה ביום טוב שני, אם הוא תלמיד חכם, רק מלקים אותו, ולא מנדים. וכן פסק השו"ע².

עונש העובר על מילתא דרבנן: דעת הר"ן³, דבמילתא דהוי עיקריה מדרבנן, דכי עקר ליה קא עקר לכולה מצוה, משמתינן ליה⁴. אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו בו חכמים, מכין אותו מכת מרדות⁵. ומהר"ם

¹ אור"ח תצוג, והמשנ"ב (ס"ק ט) הוסיף דברי תוספות, דאפילו בצנעא אסור. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק י) דיישוב נקרא ישוב של ישראל דוקא. וכל זמן שלא הגיע לעיר של ישראל, אין צריך להתנהג כחומרי אותה המדינה (ואפילו בפרהסיא. שעה"צ). וכתב עוד, דתוך התחום הוי כתוך העיר, וצריך להתנהג כחומרי אותו מקום. מקורות: ארחות חיים (ח"א הלכות ערבי פסחים, אות ה). תוספות (ד"ה ביישוב).

² אור"ח תצוגא, מקורות: רמב"ם (הל' שביתת יו"ט אכב). ריא"ז (הלכה א, סעי' ד).

³ הר"ן הקשה, דהכא משמע דמאן דעבר אדרבנן משמתינן ליה, ואילו בפרק כירה (שבת מ' ב') אמרינן דהמבשל בחמי טבריה לוקה מכת מרדות מדבריהם, ובדוכתי טובא אמרינן הכי. אלמא מילקי אין, שמותי לא.

⁴ כגון האי, וכדאמרינן נמי (ברכות י"ט א', עדיות ה), את מי נידו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידיים, וכדאמרינן בפרק שלישי דמועד קטן (כ"ז ב') רב המנונא איקלע להווא מתא, שמע קלא שיפורא דשיכבא. חזי הנהו אינשי דעבדי עבידתא. אמר: ליהו הנהו אינשי בשמתא.



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חלאווה כתב, שהדבר תלוי בראות עיני הדיינים, אם להקל במלקות, או להחמיר בנידוי. וכתב שכן דעת הרמב"ם.⁵
והשו"ע⁷ סתם.

שיעור מלקות: כתב **הערוך**⁸, (וכן) העובר על דברי סופרים, מכין אותו בלא מספר ובלא אומד. וכתב הר"ן, נראה מדבריו דמכת מרדות הוא עד שתצא נפשו. וכן דעת הרמב"ם. ובשם הרמ"ה כתב הר"ן, שהיו מכין אותו באומד, ולהקל ממלקות של תורה. והסכים לדבריו.⁹ **ור"ש** כתב בשם **תוספות**, שאף מכת מרדות הוא כמספר של תורה, אלא שאין חזקות כמותן.¹⁰

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נידוי וחרם, סימן שלד)

מב. חכם, זקן בְּחֻמָּה, או אב בית דין שְׁסָרַח, אין מְנַדִּין אותו בְּפִרְהָסָא לְעוֹלָם, אֶלָּא אם כן עָשָׂה כִּירְבָעָם בֶּן נֶבֶט וחֲבָרָיו. אֲבָל כְּשֶׁחָטָא שְׁאָר חֲטָאוֹת, מִלְּקִין אותו בְּצִנְעָא. וְכֵן כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁנִּתְחַיֵּב נְדוּי, אֲסוּר לְבֵית דִּין לְקַפֵּץ ולְנִדּוֹתוֹ בְּמִהְרָה, אֶלָּא בּוֹרְחִים וְנִשְׁמָטִים מִמֶּנּוּ. וְחֲסִידֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מִשְׁתַּבָּחִים שֶׁלֹּא נִמְנוּ מֵעוֹלָם לְנִדּוֹת תַּלְמִיד חָכָם, וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּמְנִים לְהַלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מִלְּקוֹת או מִכַּת מַרְדּוֹת...

מג. על כ"ד דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת הָאָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: ... הַמַּחֲלֵל יוֹם טוֹב שְׁנֵי שָׁל גְּלִיּוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְנַהֵג... הַגָּה: וְאִין צְרִיכִין לַעֲנֹן נְדוּי עֲדוֹת וְרִאִיָּה בְּרוּרָה, אֶלָּא אִמָּד הַדַּעַת בְּאֻמָּתוֹת הַדְּבָרִים, שֶׁהַתּוֹבֵעַ טוֹעֵן בְּרִי וְאִז אֶפְלוּ אִשָּׁה אֶפְלוּ קָטָן נֶאֱמָן, אִם הַדַּעַת נֹתֵן שְׁאֻמָּת הַדְּבָר (מהרי"ק שו"ת ק"כ).

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תצו)

א. בְּגִלְיוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים מְסַפֵּק, כָּל מֶה שְׁאֲסוּר בְּרִאשׁוֹן אֲסוּר בְּשֵׁנִי וּמְנַדִּין לְמִי שֶׁמַּזְלִזֵּל בּוֹ; וְאִם הוּא צוֹרֵב דְּרַבָּנָן, לֹא הָיוּ מַחְמִירִין לְנִדּוֹתוֹ אֶלָּא הָיוּ מִלְּקִין אותו.

⁵ כי ההוא דמבשל בחמי טבריא, וכי ההוא דגזינהו לגפא דפרק שלוח הקן (קמ"א ב').

⁶ זה לשון הרמב"ם, "יום טוב שני - אף על פי שהוא מדברי סופרים, כל שאסור בראשון, אסור בשני. וכל המחלל יום טוב שני, ואפלו שְׁלֵרָאשׁ הַשָּׁנָה, בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוֹת, בֵּין בְּמִלְאָכָה, בֵּין שִׁצָּא חוּץ לְתַחוּם - מִכֵּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוֹת, או מְנַדִּין אוֹתוֹ אִם לֹא הָיָה מִן הַתַּלְמִידִים."

⁷ או"ח תצוא, ובב"י הביא דברי הר"ן בלבד. והמשנ"ב (ס"ק ב) סתם כמג"א וש"ך, שפסקו כדברי הר"ן, דיום טוב שני חמור בזה מיו"ט ראשון, דביו"ט ראשון אין מנדים על שבות דרבנן, רק מלקין מרדות, משא"כ יו"ט שני, שכל עיקרו מדרבנן. וכתב שיש פוסקים (פרי חדש ועוד) שחולקים, ולדידהו אין חילוק כלל בין יו"ט ראשון לשני, והדבר תלוי לפי ראות עיני הדיינים. עוד כתב המשנ"ב, דאם עשה הדבר על פי הוראת חכם שטעה, אין לנדותו, שהרי שוגג הוא. מקורות: ר"ן (יז ב ברי"ף, ד"ה ואיכא). רמב"ם (הל' שביתת יו"ט אכב). מהר"ם חלאווה (נ"ב א', ד"ה מנדין).

⁸ מלקות דאורייתא, הוא על חייבי לאוין, באומד (כמה יכול לקבל), והתראה, ובעינן מכה משולשת. אבל העובר על מצות עשה, מכין אותו עד דתצא נפשו, בלא אומר ובלא מכה משולשת. ערוך.

⁹ וסיים, ומיהו ודאי מכת מרדות שהיא על עבירה נמשכת היו מכין אותו עד שתצא נפשו, או עד שיקבל עליו דברי חכמים. אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, נראין הדברים שהיו מכין אותו כפי אומד בית דין, ולהקל ממלקות של תורה. ומכל מקום אין מדקדיק במכת מרדות ברצועה של מלקות האמורה במסכת מכות (כ"ב ב'). ר"ן.

¹⁰ והמשנ"ב (תצוא, ס"ק ג) כתב שבשיעור מכת מרדות יש מחלוקת בין המג"א (שכתב בשם בעל תרומת הדשן, בפירושו על רש"י סו"פ כי תצא, שהם י"ג מלקות, ושברמב"ם לא משמע כן), ובין האליה רבה (שלא הכריע, אבל הוכיח שעכ"פ הם פחות מל"ט מלקות, ודלא כריב"ש). מקורות: ערוך (ערך מרד; הו"ד בר"ן) ר"ן (כתובות טז ב ברי"ף, ד"ה והמוציא). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ויב). ריב"ש (שו"ת סי' צ).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ג. בני ארץ ישראל שבאו לחוצה לארץ, אסורים לעשות מלאכה ביום טוב שני בשוב, אפלו דעתו לחזור; וכל זמן שלא הגיע לשוב, אפלו אין דעתו לחזור, מתה, לפי שעדין לא הקבע להיות פמותן. אבל אם הגיעו לשוב, ואין דעתו לחזור, נעשה כמותן ואסור בין במדבר בין בשוב. וכל חוץ לתחום אין נותנין עליו חמרי מקום שהלך לשם.

דיני שביעית

המוליך פירות למקום שכבר חלה שם חובת ביעורם

(נ"ב) **משנה:** כיוצא בו, המוליך פירות שביעית ממקום שכלו (לחיה מן השדה, וחייבים בני המקום לבערם מן הבית), למקום שלא כלו (ובני אותו מקום עדיין אוכלים הכנוסים בבית), או ממקום שלא כלו, למקום שכלו (שכבר חלה לגביהם חובת ביעור) - חייב לבער (ברישא משום חומרי מקום שיצא משם). רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה¹¹.

(נ"ב א') ולית ליה לרבי יהודה הא **דתנן** נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם?!

(ומסיק) אמר רב אשי, בפלוגתא דהני תנאי, **דתנן** (שביעית ט,ה): הכובש שלושה כבשין (של מיני ירק שונים) בחבית אחת (של חומץ או של ציר כדי שיתקיימו) -

(4) רבי אליעזר אומר: אוכלין (משלושתם) על (סמך) הראשון (בלבד. שמשעה שיכלה אחד מהם מן השדה, שלושתן אסורים. שכבישתם מחשיבתם כאחד).

(2) רבי יהושע אומר: (אוכל משלושתם) אף על האחרון (על סמך מין הכלה אחרון¹²).

(3) רבן גמליאל אומר: (כל מין נדון בפני עצמו, ולכן) כל שכלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית¹³. והלכה כדבריו (של ר"ג).

רבינא אמר (תנא קמא ורבי יהודה נחלקים) בפלוגתא דהני תנאי, **דתניא:**

(4) אוכלין בתמרין (בכל ארץ יהודה), עד שיכלה (דקל) האחרון שבצוער (עיר התמרים. ואף אם יש תמרים בעיקרי הדקל, מקום שיש קוצים).

(2) רבן שמעון בן גמליאל אומר: אוכלין על סמך של בין הכיפין (שמשים ראויים להינטל), ואין אוכלין על שבין השיצין (הקוצים)¹⁴.

¹¹ משמע שיכול לומר לו בן מקום שלא כלו לבן מקום שכלו: צא והבא לך אף אתה ממקום שהבאתי ותמצא שלא כלו שם לחיה, ואכול מאותם שתביא. ואינו אסור משום חומרי מקום שהלך לשם. ואותם שיש בביתך אסורים, משום שגדלו כאן, ובזה המקום כלו. רש"י (נ"ב א', ד"ה ולית).

¹² ואע"פ ששני המינים האחרים כלו. וכך סובר תנא קמא דמתניתין, ואמר ממקום שלא כלו למקום שכלו כולו, חייב לבער. אבל אם כלו מקצתו, אוכל אף ממין הכלה. ע"פ רש"י.

¹³ וכך סובר רבי יהודה, ולכן אמר צא והבא לך אף אתה מאותו מין מן השדה, והרי לא תמצא בשדה, ואסור.

¹⁴ דכל זמן שמצויין בכיפין, אוכלין מאותן שבבית. אבל אין אוכלין מן הבית על סמך אותן שבשיצין, לפי שאין החיה יכולה ליטלן מפני הקוצים. ומתניתין הכי קאמר תנא קמא: כלה לגמרי, אף מבין השיצים, חייב לבער. אבל כלו מן הכיפין ועדיין יש בשיצין, אינו חייב לבער. רבי יהודה אומר: צא והבא לך אף אתה ממקום הראוי ליטלן, ולא תמצא, ולחומרא אמרה רבי יהודה (כדעת רשב"ג).



הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

הכובש שלושה כבשים בחבית אחת: פסק הרמב"ם כדעת רבן גמליאל, וכתב, "כל שפלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית".¹⁵ ואם התחיל בה - הרי הכל כמבער.¹⁶

אוכלים בתמרים עד שיכלה אחרון שבצוער: דעת רש"י, דתנא דברייתא מיירי בארץ יהודה. ואוכלין ביהודה עד שיכלה אחרון שבכל ארץ יהודה. והרמב"ם כתב, "ושלש ארצות אלו כלן חשובות בארץ אחת לחרובין ולזיתים ולתמרים. ואוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער".¹⁷

שלוש ארצות לביעור

(נ"ב ב') תנן התם (שביעית ט, ב-ג): שלוש ארצות לביעור (לענין זמן הביעור, שאין זו סומכת על זו משכלו בה, ואע"פ שלא כלו בחברתה): יהודה, ועבר הירדן, וגליל. ושלוש ארצות (איזורים חלוקים) בכל אחת ואחת (שפירותיהן כלות של זו קודם לזו). ולמה אמרו שלוש ארצות לביעור (היות שיש סה"כ תשע)? שיהיו אוכלין (פירות שביעית) בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון (משלוש ארצות) שבה.

(ומבאר) מנא הני מילי (שאוכלים ביהודה עד שיכלה אחרון שבשלוש ארצות שבה, אבל אין אוכלים ביהודה ע"י אותן שבגליל)?

אמר רב חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר חנינא: אמר קרא "ולבִּהֶמְתָּךְ ולְחִיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצָךְ (תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָה לְאָכֹל)" (הקיש הכתוב בהמתך לחיה אשר בארץ) כל זמן שחיה אוכלת מן השדה, האכל לבהמה שבבית. כלה לחיה אשר בשדה, כלה לבהמתך מן הבית. וגמירי, דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל (אינה מתרחקת כל כך לחפש שם פירות), ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה.

שיטות הראשונים

חלוקת הארץ לעניין ביעור: כתב הרמב"ם, "שלש ארצות לביעור: ארץ יהודה כלה, הדר והשפלה והעמק - ארץ אחת; עבר הירדן כלו, שפלת לוד והר שפלת לוד ומבית חורון עד הים - ארץ אחת;¹⁸ והגליל כלו, גליל העליון וגליל התחתון

¹⁵ וכתב בדרך אמונה (ס"ק כו), אבל הטעם הבלוע במינים האחרים, אין צריך לבער, שהטעם נחשב כמבוער. ודוקא ששניהן של שביעית, אף שהגיע זמן הביעור והן כבושין, ונתן טעם גם אחר הביעור, אין הטעם צריך ביעור. אבל אם אחד של ששית או של שמינית, צריך לבער גם את הטעם (ונראה אף אם הוציאן קודם הביעור, צריך לבער הטעם כשיגיע זמן הביעור). ויש אומרים (ר"ש משאנץ וראב"ד) דגם אם שניהן של שביעית לא התירו אלא בנתערבו קודם הביעור, דכבר נתבטל הטעם והוי כמבוער; אבל אם נתערב אחר הביעור, אוסר בנותן טעם. וכן נראה בחזו"א.

¹⁶ וביאר בדרך אמונה (ס"ק כח) אם התחיל לאכול קצת מן החבית, כיון שהתחיל לאכול ממנו תו אם ישאר וישהה יפסיד, ובודאי יאכלו בסמוך, ולכן נחשב כבר כמבוער ואין צריך לבערו, ומותר לאוכלו לאחר זמן הביעור. ויש אומרים (רא"ש ורע"ב) שגם תבשיל של פירות שביעית אין צריך לבער, שהתבשיל הרי הוא כמבוער, שאי אפשר להשהותו. מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל ז, ו).

¹⁷ דהיינו אוכלים בכל הארצות על סמך תמרים שבצוער. וכתב בדרך אמונה (ס"ק נג) שהיא יריחו.

¹⁸ כתב בדרך אמונה (ס"ק מא), צריך עיון, דלוד ובית חורון בארץ ישראל הוא; וצריך לומר, דתרי הוו. ויש אומרים דכונת הרמב"ם לעבר הירדן המערבי, שיש שם חלק ארץ שנקרא כן. ודעת הגר"א דארץ בנימין נקראת כאן עבר הירדן. ומיהו גם לפירושו נוהג ביעור בעבר הירדן ממש. ועיין לעיל (ד, כח) דדעת הרמב"ם דבעבר הירדן אין נוהג שביעית אלא מדרבנן.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ותחום טבריה - ארץ אחת. ואוכלין בכל אחת ואחת משלשתן עד שיכלה האחרון שבה.

שיהו אוכלין בכל אחת עד שיכלה אחרון שבה: דעת רש"י, רמב"ם, והמאירי, שהחלוקה היא לשלוש ארצות. והשלוש ארצות שבכל אחת, שוות הן. ודעת רוב הראשונים, דתשע ארצות הן. ד'אחרון שבה', היינו פירות שבהר עד שיכלה אחרון שבה. ופירות שבעמקים עד שיכלה אחרון שבעמקים. וכן שבשפילה עד שיכלה אחרון שבשפילה.¹⁹

ביעור פירות שיצאו מארץ ישראל לחו"ל

(נ"ב ב') **תנו רבנן:** פירות (שביעית) שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ -

(4) מתבערין (בעונת הביעור) בכל מקום שהן (ולא מטריחים אותו להחזירם לארץ לבערם שם).

(2) רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו (הפירות) למקומן ויתבערו (בארץ ישראל), משום שנאמר "וּלְבָהֶמְתָּךְ וְלַחֲמֶיךָ אֶשֶׁר בְּאַרְצְךָ".

שיטות הראשונים

פירות שיצאו מארץ ישראל לחו"ל: פסק הרמב"ם כתנא קמא, וכתב "ופירות הארץ שיצאו לחוצה לארץ - מתבערין במקומן, ולא יעבירם ממקום למקום".²⁰

¹⁹ דהיינו שכל אחת מהג' ארצות מחולק להר ושפלה ועמק, ואין אוכלין משל הר על של עמק, וכן כולן, לפי שאין חיה שבהר גדלה בעמק, ולא חיה שבעמק גדילה בהר. דרך אמונה (ס"ק מח). ועיי"ש.

²⁰ שכן מדינא, אסור להוציא פירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ (רמב"ם שמיטה ויובל ה"ג), דכתיב 'בארץ תהיה כל תבואתה לאכול' (על פי תורת כהנים. ומדרבנן הוא, וקרא אסמכתא בעלמא הוא). וכל שמעבירם למקום חדש, הוי כהבאה חדשה לחו"ל (וראה ביאור ההלכה, ד"ה ולא יעבירם). מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל ז,ב).